

quidquid ab hominibus agitur, non est hominum, sed astrorum, vt arguunt communiter SS. PP. Sed finem huic capiti ac libro ponamus.

LIBER V.

In quo de Trinitatis dogmate agitur.

Constitutum ordinem tenentes egimus praecedentibus libris de Dei essentia eiusque perfectionibus, quae absolutae dicuntur, et ad Dei naturam ac operationem spectant; acturi modo de perfectionibus illis, quae relatiuae audiunt, et ex quibus adorandum Trinitatis mysterium consurgit. Sunt autem illae, non quae ad extra tendunt, vt relationes Creatoris, Domini, cet. neque quae ad intra sunt, per mentem dumtaxat fabricatae, quemadmodum relationes diuinae essentiae ad eius attributa; sed sunt reales relationes ad intra independentes a mente existentes, vti relatio Patris ad Filium, et vicissim Filii ad Patrem. Quoniam vero de hoc sacratissimo mysterio dicere meditantibus tria se offerunt, existentia nempe illius et essentia, atque quae singularum personarum propria sunt, ad tria haec pro modulo nostro illustranda, tractationem in varia capita partiemur. Ad rem itaque.

CAPVT I.

Trinitatem personarum aduersus Iudaeos haereticosque defendit.

Deus trinus in personis est.

Ita reuelatum est, obscure quidem in testamento veteri, perspicue vero in nouo. Atque ad primum quod attinet, sumitur primum momentum ex vers. 1. Geneseos, vbi dicitur: »in principio creauit Deus coelum et terram«; quod quidem momentum, quod innititur vocabulo *Elohim* pluralis terminationis, coniuncto cum verbo *creauit* numeri singularis, probabile saltem aduersus criticos arbitramur.

Sumitur secundum momentum ex versu 26. cap. 1. illis verbis: »faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram«. Item aliud ex cap. 11: »ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est, sciens bonum et malum«. Necnon et illud cap. 19: »igitur Dominus pluuit super Sodomam, et Gomorrhham sulphur et ignem a Domino

» de

» de coelo«; quo vsi sunt aduersus Hebraeos, Patres Concilii III. Sirmiensis. Videtur tamen tutior via, et ad propositum expeditior, quam D. Thomas ingressus est (1), quamque nobis praemonstrauit, dicens: »principium considerationis a secreto diuinae generationis sumentes, quid de ea secundum Scripturae sacrae documenta teneri debeat, praemittamus: dein vero ea, quae contra veritatem infidelitas adinuenit, argumenta ponamus, quorum solutione subiecta, huius considerationis propositum consequemur. Tradit igitur nobis Scriptura »sacra in diuinis paternitatis et filiationis nomina Quia vero »Patris et Filii nomina generationem aliquam consequuntur, diuinae »etiam generationis nomen Scriptura non tacuit«. In hanc igitur viam ingrediamur. Patris itaque, Filiique, vt et generationis nomina in sacris antiqui foederis litteris Deo expresse tribui probatur ex illo Psal. 11. »Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te«. Et Psal. 132: »ipse invocauit me, Pater meus es tu«; necnon Prov. 8. »nondum erant abyssi, et ego iam concepta eram, ante colles ego »parturiebar«. Et quidem illud Psal. 11. veteri Synagoga de vero Messia intelligendum esse tam firmiter et vniuersè persuasum fuit, vt Paullus ad Iudaeos Antiochiae Pissidiae sermonem habens, tum et in Epistola ad Hebraeos (2), Christi resurrectionem, deitatem, aeternumque sacerdotium eo disserere probavit; non id ausurus certe, nisi communi apud Hebraeos id persuasionè receptum, probe nouisset. Insignior tamen et clarior nullus est Psalmorum centesimo nono ad significandam Christi diuinitatem, aeternamque generationem, necnon regiam dignitatem, et perpetuum sacerdotium: illum adductis adiciamus. Est huiusmodi: »dixit Dominus Domino meo »de a dextris meis«; rationemque reddens, cur Messias Dominus suus esset ad dexteram Dei sedens, pergit: »retum principium in die virtutis tuae, in splendoribus sanctorum, ex vtero ante Luciferum genui te«; vel vt hebraici codices habent, »ex matrice ante auroram tibi ros generationis tuae«, quibus nihil apertius ad denotandum, Filium et eiusdem esse cum Patre naturae, vt et homo consubstantialis est Matri. Alia sunt veteris eloquii loca quae tamen omitimus.

Ex nouo autem testamento tres praecipue textus transcribemus. Desumitur primum testimonium ex cap. 11. Math. et 1. Marci, et 11. Lucae, vbi recensetur Christi baptismus, in quo tres personae fuerunt declaratae. Pater inquam, et Filius coelesti illa ac mirabili voce:

»hic

(1) IV. contra Gent. cap. 2. (2) Capp. 1. et 5.

»hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacuit; et Spiritus S. dum super ipsum Christum »descendit corporali specie sicut columba«. Habetur alterum *Matth. xxviii.* ubi dicitur: »euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti«; quibus expressa indiuiduae Trinitatis continetur confessio, vna cum vnitae substantiae. Tertium tandem, illudque ceteris expressius, sumitur ex *vers. 7. cap. v. Epist. i. Ioannis*, nempe: »tres sunt qui testimonium dant in coelo, Pater, Verbum, et Spiritus Sanctus: et hi tres vnum sunt«.

His Scripturae vtriusque testamenti textibus consona est Patrum traditio. Plures itaque esse in Deo personas fateretur *Clemens Alexandrinus* in *Epistol. ad Corinth.* quam genuinam esse ex *Hieronyma* praecipue constat. Meminit Trinitatis personarum *Iustinus Martyr* (3), praeter Deum Patrem, dicens, esse Filium virtutem Dei, ac Deum, non vt solis lux vocabulo nominatur, sed numero alterum. *Athenagorae* haec sententia est (4): »Christianos concipere etiam Filium Dei, nec esse cur quisquam ridiculum putaret Deo esse Filium; quum Pater et Filius vnum sint, sitque Filius in Patre, et Pater in Filio vnitae et potentia Spiritus«. *Irenaeus* (5) »Patrem vere Deum, ait, et Filium vere Dominum esse«. *Origenes* (6) adserit, *Iudaeos* habuisse notitiam Trinitatis, sed non perfectam. Idem sentit de *Abrahamo* *S. Ambrosius* (7). *Epiphanius* sic scribit (8): »vna Trinitas semper in illa singulari diuinitate nuntiata, creditaque ab illis est, qui ceteris antecesserunt, cuiusmodi Prophetarum, atque eximia sanctitate praediti homines fuerunt«. *S. Augustinus* idipsum de *Abrahamo* concludit (9) ex *cap. 18. Geneseos*, ubi *S. Patriarcha* tres vidit, et vnum adorauit. Tenent idipsum vnanimi consensione *Patres*, *Iustinus* (10), *Irenaeus* (11), *Clemens Alexandrinus* (12), *Tertullianus* (13), ceterique omnes; praesertim qui post tertium florere saeculum.

Huius autem perpetuae traditionis testes habemus locupletissimos *Patres omnes Concilii Alexandrini, Antiocheni, Nicaeni, Constantinopolitani, Toletani I. Arelatensis III. Lateranensis, et Tridentini. Roma-*

(3) In dialog. cum Tryph.

(4) In apolog. cap. 9.

(5) Lib. v. adu. haereses cap. 6.

(6) Homilia II. in Iosue.

(7) Lib. I. de Cain et Abel cap. 8.

(8) Haer. v. (9) Lib. II. cont. Maxim.

(10) Dialog. cum Tripho.

(11) Lib. IV.

(12) Lib. I. Paedag. cap. 7.

(13) Lib. II. cont. Marcio.

manos quoque Pontifices, praecipue *Dionysium* apud *Athanasium* (14), *Hormisdam* (15), *Gregorium Magnum* (16), *Agathonem* (17), *Leonem IX.* (18), alios. Imperatores etiam augustissimos, *Iustinianum* (19), *Basilium Macedonem* (20), *Carolium Magnum* (21).

Quin et apud veteres Philosophos huius mysterii vestigia quaedam inuenimus. Atque *Platone* misso, (cuius mens de Deo varie ab eius interpretibus, ac discipulis accipitur, a nobis vero ex ea quidquid haeresion, opinionumque falsarum primis illis Ecclesiae temporibus emersit, ac praesertim *Arianam* perfidiam produsse, alibi ex instituto est monstratum) *Philonis Iudaici* inter *Iudaeos* doctissimi *Apostolorum* aetate sententia est, Deum distingui ab ipsius Verbo, et ab isto mundum esse creatum, illudque esse aeternam Dei imaginem, primogenitum Dei Filium (22). Non absimilia de *Patre*, ac *Mente* huius Filio, vtroque Deo, sed illo superiore, imo summo, hoc inferiore, ac subiecto, longe ante *Platonicos* a *Chaldaeis* et *Aegyptiis* memoriae prodita celebrantur, quorum principes auctoresque sunt *habiti Zoroastres* et *Mercurius Trismegistus*; si tamen huius sunt quae circumferuntur scripta. Omnium tamen horum Philosophorum testimonia, quibus Sanctissimae Trinitatis mysterium adumbrare vtcumque vixi sunt, etiamsi Dei ac Patris, Verbi ac Filii mentionem fecerint, de Spiritu vero S. numquam loquuti sunt. Quare non est cur eorum dictis, ac sententiis multum deferamus.

Certiora sunt permulta Trinitatis vestigia, quae in creaturis occurrunt. Principio, fiunt in illis generationes, quae quum sint perfectiones rerum, Deo repugnantes non sunt censendae. Deus deinde summa fruitur felicitate atque beatitate, ad quam certe aliorum societas et consortium requiritur; neque enim Angelorum, vel hominum societas ad Dei beatitudinem conferre potest, quum summum bonum a re creata mutare felicitatem non debeat. Datur tandem in Deo amicitia perfecta, quae in vno saluari nequit.

Quid autem de tot similitudinibus, quas res creatae ob oculos nostros ponunt? Vnam affert *S. Augustinus* (23) ex aqua, dicens:

Tom. I.

Ff

»fons,

(14) In epist. de Syn. Nic.

(15) Ep. lxxvi. ad Iust. (16) In Symb.

(17) Epist. ad Constantinum.

(18) Ad Episc. Antioch.

(19) In conf. fidci.

(20) In exhort. ad fil. suum Leonem.

(21) Ad Elipandum Episc. Tolet.

(22) Ita in libro de mundi opificio;

in lib. de confusione linguarum; item in

lib. de solemnitiis.

(23) Serm. xxxviii. de verbis Ap.

cap. 7.

» fons, fluuius, et potio sunt aqua, et tamen nihil horum est alterum«. Aliam a sole, scribens (24): »In sole tria sunt, et, sicut videmus, sé- » parari non possunt, cursus, splendor, et calor«. Tertiam (25) perit ab igne, »in quo, ait, sunt simul splendor, motus, et calor«. Ad- » dicit et quartam (26) his verbis: »mens meminit sui, intelligit se, » diligit se: hoc si cernimus, cernimus Trinitatem, nondum quidem » Deum, sed imaginem Dei«. His accedit perfectio numeri ternarii, cuius inuenimus ordinem in rerum naturalium principiis: in partibus temporis, in corporum dimensionibus, in animarum potentiis, ac speciebus, in differentiis motuum, in vnaquaque re, quae producta fuit in mensura, numero, et pondere, et cui inest terna perfectio, vnitatis, veritatis, bonitatis. Quare perfectissimam quamque rem hoc numero designamus, vt quum dicimus aliquem ter beatum, ter maximum. Videatur S. Thomas (27). Ad extremum possent hic referri miracula plurima, quae reddunt hoc mysterium euidenter credibile, demonstrantque, non esse humana ratione inuestigandum, aut pertinaciter impugnandum. Obuia tamen quaerenti illa sunt in magno theatro vitae humanae (28), in vita Basilii (29), in dialogis Gregorii (30), et in Analibus Baronii (31).

APPENDIX.

Huius tamen mysterii notitiam, tot tantisque praesidiis munitam, nullus naturalis ingenii acie consequi valet, nec fide imbutus illud humanis argumentis euincere. Quod enim solius gratiae donum est, nemo, sola natura duce, consequi potest. At notitia Trinitatis eiusmodi est, dicente Scriptura (32): »nemo nouit Filium nisi Pater, neque » Patrem quis nouit nisi Filius, et cui uoluerit Filius reuelare«. Et iterum (33): »beatus es Simon Barjona, quia caro, et sanguis non re- » uelauit tibi, sed Pater meus, qui in coelis est«. Non ergo valet natia sua vi eam consequi intellectus humanus. Docent id ipsum Pa- tres, Hormisdas Papa (34): »secretum, inquit, Trinitatis nec vlla visibilium, nec inuisibilium creaturarum potuit inuestigare natura«. Hilarius (35): »haec, scribit, Philosophia non sapit«. Augustinus

(24) Serm. i. cap. 3.

(25) De fide et op. cap. 9.

(26) Lib. xiv. de Trinit.

(27) l. p. q. 45. art. 7.

(28) Tom. VII.

(29) Ab Amphilochia coarscripta.

(30) Lib. iii. cap. 32.

(31) Tom. VII. ad an. Chr. 83.

(32) Matth. xi. v. 27.

(33) Cap. xvi. v. 17.

(34) In Epist. ad Iustinum.

(35) Lib. iii. de Trinit.

tandem (36): »quacnam, ait, vis intelligendi, quae viuacitas ratio- » nis, quae acies cogitationis ostendunt quomodo sit Trinitas?« Ratio quoque, quam S. Thomas vrget, id suadet: omnis enim demonstratio vel est a priori et per causas, vel a posteriori et per effectus: at Trinitatis notitia nequit haberi a priori et per causas, quum nullam sui causam agnoscat, neque a posteriori et per effectus, quia creaturae non dependent a Deo, quatenus trinus est, sed quatenus omni- » potens: omnipotentia autem est attributum ad naturam diuinam per- » tinens, nec minimam distinctionis inter personas suspicionem ingerit: ratione itaque naturali nequit huius mysterii notitia haberi.

Neque contra hoc facit quod Apostolus dicat (37): »inuisibilia » enim eius a creatura mundi per ea quae facta sunt, intellecta cons- » picuntur«. Vel quod in lib. Sapientiae scriptum sit (38): »a mag- » nitudine enim speciei, et creaturae poterat horum Creator videri«. Neque demum facit quod dicitur, antiquos Philosophos lumine natu- » rali diuinarum personarum numerum, ac pluralitatem fuisse assequutos. Quod enim ex Scriptura ducitur argumentum vtiq; probat, depre- » hendi accedente lumine fidei in rebus creatis Triados vestigia, sed quoniam quidquid creatum est cum sola omnipotentia connectitur necessario; hinc Deum omnipotentem esse demonstrat, non trinum. Quae enim videntur Trinitatem referre, non eam exhibent aequiparantia naturalis similitudinis, sed cogitatu mentis diuinitus illustratae. Quod Augustinus de imagine sita in mente hominis cogitante, et vo- » lentre ita monet (39): »verumtamen caueat, ne hanc imaginem ita ei » comparet, vt omnino existimet similem: sed potius in qualicumque » ista similitudine magnam quoque dissimilitudinem cernat«. Multum siquidem inter has imagines, Deumque distare perspicuum est. Atque hoc sensu et intelligentia similitudines omnes et comparationes a creaturis ductas, pro huius mysterii aliquali adumbratione aptabamus.

Facilius autem soluitur quod de antiquis Philosophis dictum est: quemadmodum enim superius indigitabamus, omnes illi de duobus personis tantum loquuntur, de Spiritu vero Sancto nec verbum vllum. Quin et dicimus etiam, libros Mercurii Trismegisti circumlatos sup- » positos esse: occurrunt enim in iis passim Euangelii Ioannis verba, et graeca explanantur vocabula, quum Mercurius floruerit, quisquis tan- dem ille sit, antequam vel ipsum Graecorum nomen audiretur. Dato

Ff 2

ta-

(36) Lib. xv. de Trinit. cap. 26.

(37) Ad Rom. i. 20.

(38) Cap. xiii. v. 1.

(39) Lib. xv. de Trinit. cap. 20.

tamen, Trismegisti genuina esse opera, in illis dicitur, quod Monas generit Monadem, id est, vnus vnum, de productione mundi, qui vnus est, et conditus ab vno Deo, vsurato verbo *genuit* pro *creauit*, more vsitato Graecorum. Quid autem si Pythagoras, aliique numerum ternarium commendent? Quod ceteris ille praestantior sit, habeatque principii, medii, ac finis rationem, illum commendant. Sed Pythagoras ipse numerum quaternarium praeferebat, in quo iurare solitus erat, et in numero octauo summam esse perfectionis, symbola sacrorum librorum demonstrant. Platonici autem etiamsi potuerint ab Hebraeis nonnulla audire mysteria, siue fuerint ante expeditionem Alexandri libri aliqui sacri in graecum translati, vt docent viri de ecclesiastica historia benemeriti, vt Huetius, et Alexander; siue gentiles Philosophi cum Iudaeis fuerint conuersati, vt de Aristotele scribunt Elearchus (40) et Eusebius (41), et de Platone credendum est, quem constat discendi cupiditate maiorem orbis partem peragrasse: in suis libris Arianismi semina iecisse, Petauii grauissimum iudicium est, (42) quod probabit qui illos libros legat attente. Itaque quod ex antiquis Philosophis, eorumque dictis argumentum sumitur, minime Trinitatis mysterium euincere valet: nec proinde natua creaturae rationalis facultas, ad hanc notitiam pertingere.

Neque hinc tamen concludere licet mysterium hocce, licet rationi naturali imperium, eidem lumini rationis repugnare, aut prima intelligentiae principia destruere. Hoc enim cogitare impietas foret, proferre vero blasphemia: quum idem sit ac dicere D. Opt. Max. hominem formasse ad dissimilitudinem suam, eique indidisse prima erroris principia. Lumen quidem naturale semper ad verum inclinat, sed naturalis ordinis; nec pugnat cum vero supernaturali, quum possit supernaturaliter perfici ad illud contuendum: nam posse habere fidem, et lumen gloriae, naturae humanae est, non pecorinae: sed si quis humana transferat ad diuina, et ex primis principii naturaliter inditis, diuinam maiestatem scrutari praesumat, excaccabitur a gloria, nec absimilis erit ei, qui si per principia physicae, certa inquam, et per se nota, res metaphysicas discutere vellet, puta, substantias spirituales, turpiter allucinaretur iudicans, non ex principiorum vitio, sed ex propria temeritate, impossibile esse eas esse totas in toto loco, et totas in qualibet parte loci: ista enim aliis, iisque altioribus principii me-

(40) Apud Ioseph. in 1. contr. Apionem.

(41) In ix. de praep. Eu. capp. 5. et 8.

(42) Lib. 1. de Trin. cap. 2.

metienda sunt: nec propterea fas erit dicere, principia metaphysica destruere principia physicae, quum vnus et idem saepissime sit physicus, et metaphysicus.

Qui hunc sobrietatis, atque prudentiae non tenere modum, enauerunt in cogitationibus suis, et pro augu stissimo Trinitatis mysterio fabulas obtulerunt, vt ex iis, quae sequenti capite dicenda sunt, patebit.

Iam vero, notitiam huius mysterii omnibus necessariam esse ad salutem, omnium Catholicorum sententia est, sacrarum litterarum auctoritate concepta. Dicitur enim Ioan. iii. »qui credit in eum non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus est: quia non credit in nomine Vnigeniti Filii Dei«. Ex quibus patet, requiri in primis ad salutem obtinendam, vt cognoscatur Filius Dei vt Vnigenitus, vt verus Deus, vt vita aeterna. Praeterea, Christus Dominus alloquens Apostolos Matth. xxviii. ait: »cuntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti«. Et Marci xvi. »qui crediderit et baptizatus fuerit saluus erit, qui vero non crediderit condemnabitur«. Vnde Apostolus Act. xix. obspescens, quod Ephesii dicerent, se nescire, an esset Spiritus Sanctus, respondit: »in quo ergo baptizati estis? Innuens absdubio, notitiam trium personarum, tamquam necessariam, baptismo praere: initiandus enim Pater, Filio, et Spiritui Sancto in baptismo consecratur, illisque fidem pollicetur: ergo nouerit necesse est quae sit cuiusque natura et dignitas, ne cultum diuinum ad creaturam transferat, vel debitum honorem Deo vero deneget.

Accedit Scripturae testimonio constans Ecclesiae vsus, quae expressam Sanctissimae Trinitatis fidem semper exigit ab initiandis. »Si baptizati apud Haereticos potuit (inquit S. Cyprianus) (43) templum Dei factus est, quaero cuius Dei? si Creatoris, non potuit, quia in eum non credidit. Si Christi, nec huius potest fieri templum qui negat Deum Christum. Si Spiritus Sancti, quum tres vnus sicut, quomodo Spiritus Sanctus placatus ei esse potest, qui aut Patris, aut Filii inimicus est? Instissime itaque damnauit Innocentius XI. an. 1679. hanc propositionem: »absolutionis capax est homo, etiamsi per negligentiam, etiam culpabilem, nescit mysterium Sanctissimae Trinitatis, et Incarnationis Domini«, cetera. Sed veniamus ad alia.

(43) Epist. lxxiii. ad Iubaianum.

CAPVT II.

De veteribus Haereticis, qui catholicum de Trinitate dogma oppugnarunt, agit: praesertim Patripassianis, Noeto, Sabellio, Paulo Samosateno, Socino, aliis: eorum argumentis occurritur.

3. sig. b.
 Omnium dogmatum, quibus Sanctissimae Trinitatis mysterium oppugnatur, auctorem Platonem fuisse, diximus superius. Eorum tamen non vna eademque est ratio. Nam fuere plerique, qui vel duas, vel tres ipsas Trinitatis personas in vnum confunderent, adeo vt Patrem esse passum adsererent. Erant eiusmodi praeter Iudacos, et Donatistas, quos Patripassianos Cyprianus vocat (1); quem errorem propugnauit deinde vehementius Noetus Ephesus, vt Augustinus scribit (2), vel Smyrnensis iuxta Epiphanium (3). Is itaque Patrem, Filium, et Spiritum Sanctum non natura solum, sed etiam persona, vnum et singularem esse Deum adseruit, iis Scripturae testimoniis fretus, quae esse plures Deos negant. Ex quo demum concludebat, Patrem ipsum, vt et Spiritum Sanctum, carnem et mortem subiisse.

Successit Noeto Sabellius e Libia oriundus, et in Pentapoli Episcopus, atque haeresim Noetianam adeo disseminauit, vt sectatores, non iam Noetiani, sed Sabelliani dicti sint. Sabellium autem cum Noeto in plerisque sentientem, in hoc vno discrepare, quod non, vt ille, passum fuisse Patrem arbitrareretur, Epiphanium affirmat (4). Sed miratur id Augustinus, scribitque (5): »Sabelliani dicti sunt quidam haeretici, qui vocantur Patripassiani, qui dicunt, ipsum Patrem passum fuisse.« Scripserat id ipsum Athanasius ante Augustinum (6), et post hunc Fulgentius (7).

Paullo post Sabellium exortus est Paullus Samosatenus, qui, quum Dominum Iesum merum hominem fuisse, minimeque Deum, ac Dei natura Filium putaret, Trinitatem ipsam sustulit itidem, vt Sabellius, Deumque singularem, ac solitariam personam dixit, et Patrem, Filium, et Spiritum Sanctum nomine solo distingui. Aduersus hunc celebrata est prima Antiochia Synodus: sed quum subdola tergiversatione Patrum studia Paullus elusisset, in altera Synodo sub Aureliano damna-

(1) Epist. lxxxiii.

(2) De haeresibus cap. 36.

(3) Haer. l.vii. (4) In Anacephalaeosi.

(5) Tract. 36. in Ioan.

(6) In lib. de Synodis.

(7) Lib. cont. serm. Fastidiosi.

natus est, et a Sede, et ab Ecclesia deiectus, vt Eusebius testatur (8). Eundem Paulli errorem amplexati sunt post Samosatenum Marcellus, ac Photinus, quibus adhaesit quarto Ecclesiae saeculo Priscillianus Abulensis Episcopus, vt affirmant Augustinus (9) et Leo Magnus (10).

Ex opposito fuere alii, qui quaternitatem pro Trinitate dogmatizarunt, Theodorus scilicet Mopsuestenus, et Nestorius, vt ex Synodo V. generali deducitur: Binarium etiam numerum in diuinitate constituit Mahomet, Saracenorvm Pseudo-propheta, ipsam nempe diuinam essentiam, eiusdemque animam. Michael Seruettus, post hos, praexcellentem Trinitatis mysterium *Tricipitem Cerberum*, eiusque cultores *Tritheitas* dicere non erubuit. Hunc sequuti sunt Valentinus Gentilis, Bernardus Ochinus, Lambertus Danaeus, alique innumeri. Lelius tandem, Socinus etiam dictus, ac Faustus Senenses, qui, Crellio Wolzogenio, aliisque recentioribus facem praeferentes, haeresim inter rudiores populos propagarunt. Omnium tamen istorum primi habendi Manichaei sunt, diuinam substantiam implissime diuidentes, vt Augustinus scribebat (11). Pergunt autem tot mysterii huius oppugnatores multifariam errorem suum fulcire. Ac primo quidem cum Iudaeis argumentantur Marcellus et Socinus.

Primo: ex quo Deus dixerit Gen. cap. i. v. 26: »faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram«, non apte personarum Trinitas in vna eademque essentia inferri: Praetores enim, Tribuni, et quotquot summis funguntur Magistratibus, solent sub plurium numero dicere: *iubemus, scribimus, imperamus*, non ad pluralitatem personarum designandam, sed ad maiestatem, dignitatemque significandam: vsurpat ergo Deus similiter illam sermonis proprietatem, formamque *faciamus*.

Secundo: verba illa protulit Deus adloquens, non alteram in diuinitate personam, sed Angelos. Fidem faciunt Hebraeorum omnium doctissimi, R. Aben-Ezra, et R. Maimonides: faciunt quoque Scripturae ipsae, innuentes, Deum, quotiescumque magnum aliquid molitur, Angelos consulere: quemadmodum in Reg. xxi. dum ageretur de Achab interfectione, et deceptione, legitur, Deum super solium suum adsistentem sibi Angelorum exercitum consuluisse. Eodem igitur pacto Angelos consulere visus est de formatione hominis cogitans.

(8) Lib. ix. cap. 22.

(9) Haeresi l.xx.

(10) Epist. xciiii.

(11) Lib. contr. Epist. Fund. cap. 7.

Ter-

Tertio: sunt ex Rabbini veteres non pauci, qui locum hunc explicant, quasi Deus terram adloquatur, ex qua hominem condidit.

Quarto: decipiuntur qui arbitrantur, hominem factum ad imaginem Dei: nulla quippe creatura potest esse similis Deo. E contrario homo recte dicitur conditus ad similitudinem Angelorum, quoniam spiritali anima donatus est: sunt ergo verba illa, non Dei, sed Angelorum.

Quinto: probari pluralitatem diuinarum personarum ex v. 1. Genes. negant viri in hebraica lingua peritissimi: saepe enim ex linguae hebraicae proprietate pluralis numerus pro singulari adhibetur: sic Gen. xxiv. v. 9. vbi legimus: »posuit manum suam super femur »Abraham Domini sui«, habet codex hebraicus plurale nomen »Dominorum suorum«. Similia leguntur passim in Bibliis. Quod si in vocabulo *Elohim*, vt dicitur, personarum pluralitas lateret, essent in Scriptura contradictiones apertissimae: vbi enim legimus, Deum esse vnum, sensus esset, Deus est vnus, et non est vnus: non ergo bene hinc personarum pluralitas ducitur.

Sexto: in lingua Hebraica, Ismaelitica, et Arabica res quaelibet extremae plurali numero designantur: plurali ergo nomine *Elohim* non plarium numerus personarum, sed vnus Dei exprimitur altitudo.

Septimo: ex Symbolo, quod tribuitur Athanasio, diuinae personae nequeunt Domini vel Dii appellari: sed debent dici vnus Deus, vnus Dominus: at nomen *Elohim* significat Deum vel Dominum: vel ergo erit nomen singulare, vel error in sacris Bibliis irrepsit. Alia his similia congerunt, videnda apud Bertium (12).

Octauo arguunt cum Iudaeis etiam Sabelliani ex iis Scripturarum momentis, in quibus praedicatur Deus vnus, plarium consortium excludens. Huiusmodi sunt ea Deuteronomii verba cap. vi. »audi Israel »Dominus Deus noster, Deus vnus est«. Isaiae xlii. »ego primus, »et ego nouissimus, et absque me non est Deus«. Et ibidem v. »ego »sum Dominus faciens omnia, extendens coelos solus, stabiliens terram, et nullus mecum«. Et cap. sequenti: »ego Dominus, et non »est alter«. Atque id genus multa. Ex quibus sic arguunt: si essent tres in diuinitate personae, Deus non esset vnus, et singularis, primus et nouissimus, solus per exclusionem cuiuscumque alterius: quum ergo haec omnia de Deo in Scripturis dicantur, periculum inde est non esse in diuinitate tres personas.

No

(12) Lib. vii. cap. 1.

Nono argumentantur Sociniani: in versu 8. cap. v. Epist. I. Ioan. scilicet: »et tres sunt qui testimonium dant in terra, Spiritus, Aqua, et »Sanguis, et hi tres vnum sunt«, non subintelligitur vnitas substantiae, neque vllum subest arcanum: neque ergo in vers. 7. praecedenti: consequenterque minus apte ex illo arguitur pro personarum Trinitate comprobanda. Quin et S. Cyrillus profert aduersus Arium versum octauum, septimi nulla mentione facta (13). Nullam pariter huius mentionem fecit Augustinus, qui contra Maximinum Arianum omnia argumentorum genera complexus est: neque Beda, cui in obseruandis antiquis exemplaribus nec defuit diligentia, nec linguarum peritia. Accedit: Hieronymus, qui hunc versum intrusit: vnde illum exscripsit? Certe ex exemplaribus Graecis. Vel ergo haec variabant, vel non: si non variabant, cur praetermiserunt illum Cyrillus, alique Patres? si variabant, quomodo docet Hieronymus vtrum sit rectius, vtrumue scriptum ab Apostolo? Praeterea Hieronymus conuerteritur aliquos eum accusare tamquam falsarium, corruptoremque sacrarum Scripturarum: quod nullus fecisset, nisi publicam lectionem mutasset. Rursus: quum constet, olim codices variasse, huius loci additio nihil aduersus haereticos efficere potest. Demum Erasmus, qui ex codice Britannico hunc versum reposuit, consulens postea duos codices mirae vetustatis in Burgensi Bibliotheca D. Donatiani, in vtroque deesse vidit: deest et ille in septem Mss. Regiis in v. Bibliothecae Colbertinae, in multis Graecis, Latinisque, in Syriacis quoque, Arabicis, et Aethiopicis. In multis vero codicibus, versus octauus praenotatur septimo, quod nempe ex margine in textum irrepsit: non ergo versus ille germanus est.

Decimo: ex textu Matth. xxviii. scilicet, »euntes docete omnes »gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti«, nec trium personarum distinctio, nec naturae diuinae vnitas tribus personis communis deducitur: Primo enim Spiritus Sancti nomine intelligitur donum Dei, seu gratia sanctificans propria baptismi Christi, iuxta illud Marci i. »Ille... baptizabit vos Spiritu Sancto«, cet. et Actorum i. »Baptizamini Spiritu Sancto«, id est gratia: non enim abluimur persona diuina. Secundo, praeteram colligitur, Patrem, et Filium, et Spiritum Sanctum esse eiusdem naturae ac dignitatis, ex eo quod baptismus in eorum nomine conferatur, quum etiam in politicis edictum emittatur nomine Regis, et Prima-

Tom. I.

Gg

rii

(13) Lib. xiv. Thesau. cap. penultimo.

rii in Vrbe Magistratus. Quomadmmodum igitur ex eo quod quibusdam edictis praefigatur hic titulus: *Auctoritate Regis, et Praefecti Urbis*, non arguitur par in Rege, et Praefecto auctoritas; nec etiam illa baptizandi formula, »in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti«, designatur trium personarum aequalitas, sed solummodo significatur, Christum esse in noua lege supremum Patris administrum, sicut Mo- sen in veteri. Vnde Baptismus in eius nomine confertur, quemad- modum Apostolus de Mose scribit, 1. ad Corinth. x. »Omnes in »Moysae baptizati sunt«, qui honos non decet inferiores ministros, vt innuit idem Apostolus 1. ad Corinth. 1. dicens: »Numquid . . . in »nomine Pauli baptizati estis«?

His argumentis adderemus et nos alterationem illam Sociniani, et Catholici, quam adfert Bertius (14), ni id breuitatis studium ve- taret. Videatur apud laudatum auctorem.

Quae hic obiecta sunt, velut in re ista potiora, soluamus oportet: in quo si plus aequo longiores nos fuerimus, indulgendum certe erit ob argumentorum obscuritatem, ne forte id et nobis eueniat, quod obscuri simus, dum breues esse volumus. Ergo fuso calamo procedamus. Primum illud, quod obiectum est pro testimonio cap. 1. Genes. v. 26. eneruando, ad rem non facit. Non enim Deus more procerum, atque magnatum in Scripturis sanctis de se pluraliter loquitur: in singulari siquidem numero verba fecit, etiam quum legem Mosi dedit, eique semetipsum manifestauit. Neque illud verum omnino est, quoties aliquis in plurali loquitur, quamdam declarari auctoritatem, teste ipso Laurentio Valla (15). Et quidem, »si Deus »propter auctoritatem, ac maiestatem de se loqueretur in plurali, »oportuisset, eum ita loqui vel semper, vel vt plurimum, praeser- »tim quum legem daret in Sina«, ut loquitur Theodoretus.

Quod vero Socinus addit, Deum, nempe, sese more artificum ad hominis officium hortari, his verbis olim Basilius refutauit (16): »Quis enim faber, aut acrius, aut lignarius solus ipse quidem, »nec alio quoquam sibi cooperante stipatus, interque suae artis ins- »trumenta desidens, sibi ipsi admurmurat, dicens: faciamus gladium, »aut compingamus aratrum«? Demus tamen, hanc loquendi consue- tudinem locum in hominibus habere, quos operum magnitudo de- terrere posset, ac indeterminare: in Deo tamen, quem nec rerum fa- cien-

(14) De Theolog. Discip. Lib. viii: cap. 6.
(15) Elegant. Lib. iii. cap. 11.
(16) Hom. ix. in Hexaem.

ciendarum amplitudo potest vilo modo retardare, nec suspensum ani- mo, et haerentem reddere, quo erit ista loquendi ratio?

Ad secundum dicendum: nequaquam fieri posse, quod verba il- la Genesios ad Angelos dirigantur. Vndenam enim in Angelo, siue creatura aliqua, infinita potentia ad creationem requisita, quum ist- haec sit productio rei ex nihilo? Poterunt (per nos licet) Angelus, siue creatura aliqua esse alterius creaturae principium: at, ad pro- ductionem hominis Angelorum ministerium non accessisse, ex eo ab- unde constat, quod et anima illius, et etiam corpus a Deo sint crea- ta: legitur enim Genes. ii. v. 7. »Et inspirauit (Deus) in faciem »eius spiraculum vitae«. »Formauit Deus hominem de limo terrae«. Constat deinde ex eo, quod post verba *faciamus*, cer. additur ex- presse: »et creauit Deus hominem«. Quare Hebraei, qui huius, quae in argumento adducitur, interpretationis auctores habentur, ne cogenter fateri Dei Verbum personam a Patre distinctam, malue- runt cum gentibus Deorum adstruere pluralitatem, vt testatur Basilius. Platonici quoque, et qui cum eis Deos minores ad hominis opi- ficium fuisse aduocatos putant, plurium Deorum videntur esse cul- tores. Denique factum Achabi, si quid forassis probat, illud est, Deum vti quandoque Angelis ministris, quod nos cum omnium Theo- logorum exercitu vltro fitemur: ceterum Angelos hominis fuisse con- ditores, neque ex illo loco, neque aliquo vilo Scripturarum deduci- tur: immo oppositum demonstratur. Sed demus Iudaeis quid amplius eo facto probari: illis tamen minime suffragari poterit, quum fabu- lentur, Angelum, qui decepit Achabum fuisse animam Naboth, qui innocens obrutus lapidibus fuerat. Quoniam vero reuera fuit Ange- lus malus de familia Satanae, respondendum aliter est, latissimum discrimen assignando. Fefellit Deus Achabum per malum Angelum, permettendo, vt id assequeretur, quoniam summam Dei bonitatem aequae veritatem dedecet homines in mendaciam inducere: Crea- re autem, quum sit opus Dei proprium, et ad eius spectet omni- potentiam, non est, cur Deo denegetur, vel opera, ministerium- que Angelorum exquiratur ad hominis creationem intelligendam.

Tertium verbo soluitur: Rabbinorum enim singularis dementia est, quam huiusmodi explicatione ostentant, terram, nempe, mor- tuum quoddam elementum ad omnipotentem Deo inseriendum aduo- care: vnde ridendi ipsi potius, quam confutandi veniunt.

In quarto soluendo ea indigitabimus, quae alibi fusius, et op-
Gg 2 por.

portune dicenda a nobis sunt. Homo non ad Angelorum imaginem, sed ad Dei ipsius creatus, nitide verbis istis declaratur: »et creauit »Deus hominem ad imaginem, et similitudinem suam«. In quo autem haec imago sit posita, non idem audit apud Doctores. Haec alii in mente rationali, alii in eo, quod homo praesit volatilibus, piscibus, ac ceteris terrae animantibus, alii in libero arbitrio constituunt. Augustinus in ratione consistere affirmat (17). Huius partem esse externum dominium, scribit Ioann. Chrysostomus (18). In vnoquoque tamen ex his sensibus illud constans euincitur, recte, scilicet, dici hominem ad imaginem Dei formatum, Deoque propterea similem.

Quintum argumentum ea tractat, quae virum in lectione hebraica versatissimum desiderant: a qua quum alienos nos agnoscamus, ea vnice adducemus, quae obuia sunt. Dicimus itaque, Hebraeos plures doctissimos mysterium in citato textu animaduertere: Sunt hi Rab. Moses Hadar, et alii apud Galatinum (19). Id ipsum sentiunt ex Scholasticis Magister sententiarum, S. Thomas, alii plurimi: nobilissimi etiam sacrarum litterarum Interpretes, Eugubinus, Lyranus, Burgensis, cet. Non ergo recte ex hebraico codice argumentatur Belarminus (20), adserens, legi in numero plurali, »Dominorum suorum«, quod Genes. xxiv. dicitur in singulari, vbi legimus: »Posuit manum suam super femur Abraham Domini sui«: littera siquidem *Iod*, ibi reperta; quum sequatur suffixum, non pluralis nominis, sed pronominis nota est: quemadmodum aliquando est signum regiminis, vti Genes. xlii. »Dominus terrae«. Sed et dici potest: ex linguae Sanctae proprietate nomina appellatiua, quale est *Adonai*, numero plurali pro singulari efferi: non sic nomina primitiua, cuiusmodi est nomen *Elohim*. Neque hinc vlla in Scripturis sacris contradictio sequitur: vbi enim legimus, Deum esse vnum, sensus est, talem esse in natura, et substantia: cum quo stat, vnum non esse in personis: atque haec est Trinitatis fides.

Sexti haec est solutio: insulsam nimis videri viris eruditis rationem, quam primus Aben-Hezra vsurpauit, scilicet, honoris ac dignitatis gratia in lingua Hebraica, Ismaelica, et Arabica res eximias numero plurali designari. Verum dato in illis, quae apponit, exemplis, saepe linguae idiosyncrasium reperiri, non proinde idem accidit in *Elohim*, quum

(17) Lib. xxiv. cont. Faustum, cap. 2.

(18) Hom. viii. et ix. in Genes.

(19) Lib. ii. cap. 9.

(20) Lib. ii. de Christo, cap. 6.

quum istud sit nomen primitiuum, illa appellatiua. Nec ignoramus Scripturarum oeconomiam, vbi de vero Deo loquuntur. Pluralem numerum quandoque significare magnitudinem, atque excellentiam etiam, in Hebraica lingua multiplici caussa contingit, quam Glassius expendit (21). Id tamen fieri in vocibus primitiuis ad exprimendam dignitatem personae, falsum omnino est.

Pro septimo soluendo, quod Caietani argumentum est, haud probamus Catharini solutionem, qua in Caietanum fratrem suum acriter inuehitur, eiusdem sententiam Iudaicam adfirmans (22): sed dicimus, esse exploratum certissimumque apud linguae sanctae peritos, *Elohim* esse nomen pluralis numeri, atque in hoc apertissime decipi Caietanum. Illud vero quod adserit, non consentire Symbolo Athanasii, si dicamus plures Deos, aut Dominos, soluitur a S. Thoma his verbis (23): »Ad secundum dicendum, quod diuersae linguae »habent diuersum modum loquendi: vnde sicut propter pluralitatem »suppositorum Graeci dicunt tres hypostases; ita et in Hebraeo dicitur pluraliter *Elohim*. Nos autem non dicimus pluraliter neque »Deos, neque substantias, ne pluralitas ad substantiam referatur «.

Octauum sophismata continet Antitrinitariorum, quibus peruecaciter Christianam fidem quater moluntur. Omnia tamen probant tantummodo in Deo singularitatem naturae, non vero vnitatem personae. Itaque Deut. cap. vi. praedicatur Dei vnitas aduersus Deorum pluralitatem: quamquam non caret mysterio trina diuini nominis repetitio, vt Rabini peritissimi animaduertunt. Isaiae autem 44. Messiae vaticinatur aduentus: qui dicitur *primus*, quoniam secundum diuinam naturam ante luciferum genitus est; et *novissimus*, quoniam secundum humanam natus in tempore est: vel, vt Epiphanius explicat, venturus sit in extremis temporibus iudicaturus orbem terrarum. Quod demum additur, vnum solum Deum creasse vniuersa, verissimum est, quoniam trium personarum vna est omnipotentia ac diuinitas. Sed non sibi constare videntur qui haec obiciunt, quum enim supra aduauerint etiam Angelos fuisse hominum conditores, modo nobiscum confitentur, vnum dumtaxat esse creatorem.

Nono quod obicitur plures a Theologis adhibentur responsiones, quarum singulae argutationem istam elidunt. Aliqui dicunt, co-

(21) Lib. iii. Tract. de Nomine, Can. 34.

(22) In iv. Adnot.

(23) l. p. q. 39. art. 3. ad 2.

dices vetustissimos non habere verba postrema, nempe, »et hi tres vnum sunt«, quae fuisse ab Arianis addita Grotius disserte tradit. Alii obseruant, haberi in textu Graeco, »et hi tres in vnum sunt«. Reperunt alii responsonem ex versu 9. proximo: »si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei malus est«. Probabiles sententiae istae sunt. Nos tamen genuina verba illa profiteamur: legatur siquidem in vulgata Latina, quae ceteris versionibus praestat. Nec vero verba illa eorum, quae praecedunt, vim infringunt. Primum enim, Spiritus, Sanguis, et Aqua sacramenta, et signa sunt, et quoruscumque de sacramentis, ac signis dicitur, quod vnum sint, id non intelligitur, quod sint vna substantia, sed quod sint signa vnus substantiae: veluti si dixerit: petra, et aqua sunt vnum, volens significare in petra Christum, et in aqua Spiritum Sanctum, non requiritur, petram, et aquam vniam habere naturam, sed sequitur tantum, quod vniam naturam habeant Christus, et Spiritus Sanctus, quorum sunt signa. Quod vero Spiritus, Aqua, et Sanguis sint sacramenta, vel signa ostendit S. Augustinus (24), vbi docet, Spiritum significare Patrem, de quo Ioan. cap. vii. » Spiritus est Deus: Sanguinem significare Filium, de quo Ioan. cap. i. » Verbum caro factum est: et Aquam significare Spiritum Sanctum, de quo Ioan. cap. vii. » Flumina de ventre eius fluent aquae viuae: hoc autem dicebat de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum«. Quum ergo Spiritus, Aqua, et Sanguis sint signa, dum dicitur, quod sunt vnum, demonstratur dumtaxat vnitas in substantia Patris, Filii, et Spiritus Sancti, qui per haec sacramenta significantur: e contrario Pater, Verbum, et Spiritus Sanctus non sunt signa, non sunt sacramenta: ideoque dum dicitur, quod sunt vnum, ipsorum naturae vnitas demonstratur. Deinde, haec propositio: *vnum sunt*, proferri potest et de vna substantia, et de rebus spectantibus ad vniam substantiam. Proferretur de vna substantia, si dicerem ex. gr. *Pater, et Deus vnum sunt*: proferretur autem de rebus spectantibus ad eandem substantiam, si dicerem: »anima, et corpus vnum sunt«, scilicet vnus homo. Porro Spiritus, Sanguis, et Aqua pertinebant ad eandem substantiam Christi, exierunt enim de corpore ipsius: et consequenter rectissime dictum est, quod sunt vnum, nempe, spectant ad eandem Redemptoris humanitatem. Pater vero, Verbum, et Spiritus Sanctus non ideo dicuntur *vnum*, quod partes sint eiusdem substantiae, et

(24) Lib. III. cont. Maximinum, cap. 22.

licet natura diuersi, ad eandem spectant diuinitatem: propterea quod diuinitas neque partes habet, neque plurium naturarum distinctionem. Dicuntur ergo vnum priori sensu, hoc est, vnum diuinitate, ac substantia. Textum autem hunc Cyrillus, Augustinus, et Beda non obiecerunt, vel quod ad manus habeant codices, qui eo carebant, vel quia, quum possent aliunde confutare Arianos, noluerunt de huius loci authenticitate dubitare: eo tamen vsi sunt Patres quamplurimi: ex quo constat extare versus in omnibus Bibliis, quae Patres habuerunt prae manibus. Neque Hieronymus publicam mutauit lectionem, quandoquidem versus ille extabat in antiqua Itala, qua ante Hieronymi aetatem utebatur Athanasius Africanus Episcopus, nec non in vetustissimis membranis, quibus vsus fuit Casiodorus ad exornandas complexiones suas. Sed nec omnes Ecclesiae Hieronymum falsarium, corruptoremque diuinarum Scripturarum appellauerunt, vt fecissent, si lectionem publicam mutasset, sed omnes illum veneratae sunt. Fecit id inuidus aliquis, et obtrector, Hieronymi famam augens potius quam minuens.

Demum Simonii coniecturae nullius in re ista momenti sunt. Enim quo ad primam, constat, versus septimum inueniri in pluribus codicibus, et cur desit in aliquibus irem constat: quandoquidem, quoties eadem verba secundo ponuntur, facile euenire solet, vt amanuenses intermedia praetereant. Sic Ieremiae xxx. in pluribus Graecis desiderantur lxxiv. commata, quod repetantur ea verba: »propter multitudinem iniquitatis tuae«. Sunt et alia huius rei exempla. Est etiam leuis altera coniectura: nam quum amanuenses errorem in scribendo aduerterent, quae omisserant reposerunt: id quod Simonius ipse fateri debet, qui parum sibi constans (25) laudat codicem San-Germanensem ante annos octingentos exaratum, in quo legitur versus septimus, non per modum scholii, et in margine.

Vltimum soluamus. Laudatus Matth. textus, et trium personarum distinctionem, et naturae diuinae vnitatem tribus personis communem exprimit. Neque enim nomine Spiritus Sancti potest haud intelligi persona distincta a duabus aliis: dicitur siquidem ibi, baptismum conferendum esse nomine et auctoritate Spiritus Sancti: quod nequit nisi stulte nimis de dono dici. Itaque communiter distinguitur persona Spiritus Sancti ab eius donis, vt ad Rom. v. »Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est

»no»

(25) Prima parte, cap. 18. Criticae noui Testamenti.

»nobis«. Et ipse est persona per se subsistens, vt ex plurimis Scripturae textibus colligitur: praesertim ex illo Ioan. xiv. »Alium Patrem dabit vobis«. Sed nomine isto perraro intelligitur donum ipsius, communiter autem persona ipsa.

Deinde vnitatem diuinae naturae in tribus personis subsistentem, in hoc textu perspicue expressam agnoscere cogimur: tum quia consubstantialitas Filii, et Spiritus Sancti cum Patre, in pluribus Scripturae locis disserte adseritur: tum, quia omnium Patrum vna vox est, in Baptismo Christianos Sanctissimae Trinitatis Mysterium profiteri: tum denique, quia in Baptismo cum Deo pactum inimus, ipsi deuouemur, ac consecramur: illi itaque, in quorum nomine baptizamur, sunt verus Deus, nam tale pactum, talisque consecratio ad creaturam referri non possunt. Iam his solutis, Verbi diuinitatem vindicemus.

CAPVT III.

Verbi naturam eandem esse cum Patre inuictissimis argumentis demonstrat.

Dei Filius Patri consubstantialis est.

Filii diuinitatem declarat in Scripturis Pater ipse talibus caracteribus, quales nulli, nisi Filio consubstantiali conuenire possunt. Matth. enim iii. legitur: »hic est Filius meus dilectus«. Hic, inquam, non Ioannes Baptista, licet inter filios adoptiuos non surrexerit maior illo: hic vnicus est, non factus, aut creatus, sed genitus: non ex nihilo, sed ex vtero. Sic Psalm. cix. »Ex vtero ante Luciferum genui te«. Ex vtero quidem, non beatae Virginis, vt Sociniani contendunt: quia ante Luciferum, immo ante omnem creaturam, vt habetur Proverb. viii. »Dominus possedit me (inquit Sapientia) in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret a principio: ab aeterno ordinata sum, et ex antiquis antequam terra fieret... quando praeparabat Coelos, aderam... cum eo eram cuncta componens... ludens coram eo omni tempore«. Quo certe in loco Sapientia non est aliquod accidens, aut virtus intellectualis, sed persona viuens: quae enim ipsi tribuuntur nedum in hoc capite, sed et in primo, et in nono propria sunt personae viuents: nam cap. primo

mo clamat, increpat: capite nono dicitur aedificasse sibi domum, immolasse victimas, cet. Non est etiam attributum essentiale commune tribus personis, seu, vt interpretantur Sociniani, proprietates, et attributum Patris: nam distinguitur a Patre, quum dicatur ab eo genita, et procedens, ludens coram eo omni tempore, id est, omnia cum ipso faciens, conservans, gubernans. Itaque intelligendus est locus iste de Christo Domino, qui vi processionis aeternae Sapientia est, quippe in vicis clamauit, increpauit, Ecclesiam tamquam domum aedificauit, et in ea victimas immolauit, se ipsum nempe in Sacramento Altaris.

Deinde: ipse Filius Dei testatus est, se esse Patri consubstantialem, dum hanc Petri confessionem: »tu es Christus Filius Dei« viul. Matth. xvi. sic laudauit: »beatus es Simon Barjona, quia caro et sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus, qui in Coelis est«. Ex his enim argumentari licet: non fuit singulare Petri priuilegium, quod ipsi reuelatum sit Dominum esse Christum, aut Filium Dei adoptiuum. Primum enim didicisse potuerat a Ioan. Baptista, aut ab Andraea fratre suo, et a Philippo, qui illum esse Messiam, et Christum ab initio fuerant confessi, vt Ioan. i. legitur: secundum autem notum erat omnibus, qui illum habebant tamquam vnum ex Prophetis, qui sane filii Dei adoptiuo erant. Petrus igitur ultra progressus, illum filium Dei naturalem, Patri consubstantialem praedicat. Quod vero Petrus vno verbo comprehenderat, ipse Dominus multis in locis explicatius exposuit, definiens, se tantum distare ab omnibus Prophetis, quantum filius familias a domesticis. Discrimen istud late prosequitur Matth. xxi. vbi Deum Patrem exhibet vti Patrem familias, qui vineam suam locauit agricolis, ad quos semel et iterum misit seruos, qui fructum reciperent; sed quum agricolae seruos occidissent, »nouissime... misit ad eos filium suum, »dicens, verebuntur filium meum«. Declarans deinde Ioan. xiv. »se eiusdem esse cum Patre naturae, ac substantiae: sic enim responder Philippo roganti, vt Patrem ostenderet. »Qui videt me, videt et Patrem meum... non creditis quia ego in Patre, et Pater in me est? Nihil hoc testimonio luculentius, ex quo habetur, quod, viso Christo, videatur et Pater, et vera obtineatur felicitas: id quod dici minime posset, si Christus esset creatura, et natura a Patre diuersus: nam res creata nec repraesentare obiectum potest infinitum, nec habere rationem summi boni, et vltimi finis, in quo quiescamus.